

*Присвячується професорові Марії Яківні Плющ
з нагоди її ювілею*

ДІЄСЛІВНО-ІМЕННІ ОПИСОВІ ЗВОРОТИ У ФУНКЦІЇ СКЛАДЕНОГО ПРИСУДКА

Олеся Петрівна Сулима

(Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, ІУФ,
Кафедра української мови, dergoi@i.ua)

Зростання кількості аналітичних форм в українській мові є однією з істотних і важливих ознак, що супроводжує її функціонування й розвиток. Обмежений набір лексичних одиниць – слів і слівформ, поєднаних за правилами граматичного ладу, є потужним засобом для вираження думок, спрямованим на вільне створення й передачу нового висловлювання його. Незважаючи на те, що українську мову традиційно відносять до флективних, однак не можна заперечити й того, що частина лексичних значень може бути виражена й аналітичним способом. Особливо продуктивно у функції складеного іменного присудка вживані дієслівно-іменні описові звороти, що обслуговують потреби мови у вираженні процесуальної семантики у сфері абстрактних реалій при її обмежених словотвірних потенціях (Гошилик 2006: 5). В українському мовознавстві питання про функціонування дієслівно-іменних описових зворотів досліджували О.С. Мельничук, Г.М. Удовиченко, М.Ф. Алефіренко, Н.М. Сологуб, Ю.А. Сергеев, В.Б. Гошилик та ін. У російському дослідженні аналізованої проблеми займалися В.В. Виноградов, Г.К. Воробйова, В.Д. Горянський, М.М. Гурман. А.П. Мордвилко (1964) не лише остаточно виділив відмінності між вільними словосполученнями й дієслівно-іменними сполученнями, але й найповніше визначив їхній склад та особливості семантики. Однак незважаючи на численні розвідки, питання про специфіку функціонування дієслівно-іменних описових зворотів у ролі складеного присудка лишається відкритим.

Метою статті є з'ясування особливостей структури складеного іменного присудка, вираженого дієслівно-іменними описовими зворотами, визначення їх співвіднесеності з синтетичними дієслівними формами.

Серед фразеологізованих сполучень найбільшою групою є саме так звані дієслівно-іменні описові звороти (Буслаев 1959: 310): *мати вигляд, мати слово, одержати перемогу* тощо, які відрізняються від звичайних дієслівних форм тим, що можуть позначати ознаку за допомогою додаткових атрибутивних засобів: *думати гірку думу*. Пізніше В.В. Виноградов (1953,

1969), досліджуючи сталі вирази і словосполучення, звернув увагу на дієслівно-іменні описові звороти, зауваживши, що вони є продуктивною одиницею для створення висловлювань. На його думку, дієслівно-іменні описові звороти – це словосполучення, утворені реалізацією невільних значень слів. Дослідник зазначив, що переважна частина значень слів обмежена у своїх зв'язках семантичними відношеннями всередині самої мовної системи. Ці лексичні значення можуть проявлятися лише у зв'язку з чітко окресленим колом понять і їхніх словесних позначень.

Фразеологічні сполучення поділяють на дві групи (Алефіренко 2004: 771). До першої належать утворення, що мають номінативно-цілісне значення. Переважно такі конструкції можуть мати прості дієслівні відповідники: *пор. мати вигляд – виглядати, одержати перемогу – перемогти, мати слово – говорити*. Слова, що входять до їхнього складу, не мають семантичної самостійності, а є своєрідними словотвірними морфемами:

- (1) *Підземка має здатність [здатна] вбирати в себе тінь і голоси, по-статі й життя* (С. Жадан, 55).

М.М. Прокопович для таких сполучень використав термін *синтаксичне слово* (або еквівалент слова), що, на його думку, свідчить про найвищий ступінь фразеологізації вільного словосполучення, коли воно є неподільним (детальніше див. Прокопович 1969). М.В. Коротаєва деякі дієслівно-іменні описові звороти відносить до напівповнозначних зв'язок (Коротаєва 1991: 9), в яких основне лексичне навантаження несе залежна форма родового або знахідного відмінка девербатива чи прикметника.

До другої групи належать словосполучення з номінативно-розчленованим значенням, усі елементи якого утворюють загальне семантичне ціле. Такі компоненти неможливо замінити дієсловом. Однак ще Ф.І. Буслаєв зауважував, що хоча у мові функціонують і словосполучення, еквівалентні простому дієслову, й дієслова, але складне утворення виражає ту ж думку із новим відтінком, оскільки будь-яка форма у мові має свій власний смисл (*держать слово – говорити*). Деякі словосполучення служать для заміщення дієслів, яких у мові просто немає: *вести дружбу*. Тому не можна говорити про дієслівно-іменні описові звороти, як про своєрідні слова-морфеми. Крім уже зазначених особливостей, іменники у їхньому складі не втрачають зв'язку з відмінковою парадигмою і можуть мати в своєму складі атрибути: *отримати складну/важку/очікувану перемогу* (детальніше див. Буслаєв 1959).

П.О. Лекант (1967: 67) розмежував дієслівно-іменні описові звороти і словосполучення, складені члени речення і фразеологічні сполучення, кваліфікуючи їх як прості дієслівні присудки, оскільки дієслово у їхньому складі є своєрідною “примарою” (тобто воно втрачає конкретний зміст), хоча й

бере участь у формуванні загального предикативного значення. У сполученні *оказувать помощь*, на думку дослідника, активну ознаку виражено за допомогою обох слів, а граматичні значення – за допомогою дієслівного елемента. Головна ознака звороту – вираження єдиним найменуванням дієслівної ознаки (дії, стану). Отже, дієслівно-іменний зворот має подібність до простого дієслівного присудка семантично й функціонально. Однак таку кваліфікацію можна розглядати як спробу підтвердити флексійний характер слов'янських мов і заперечити наявність аналітичних утворень у них (пор. Солнцева–Солнцев 1965). Частина складених іменних присудків також функціонально й семантично тотожна дієсловом: *працювати листоношею, бути заввідділом* (пор. *шоферувати, малярувати* тощо). Але це аналітичні утворення, між частинами яких існує певний розподіл функцій, а також специфічний зв'язок. Між власне іменними присудками й дієслівно-іменними описовими зворотами немає відмінностей. О.П. Суник (1965: 74, 76) констатує, що аналітичний спосіб – це спосіб вираження синтаксичних відношень, це вираження морфологічних значень слів, пов'язаних з наявністю у мові так званих службових слів. Навіть конкретні дієслова, вживаючись у зв'язаному словосполученні, втрачають свою лексичну повнозначність, не переходячи до розряду службових. Наприклад, семантично нерозкладним є номен *чорне золото*, проте з погляду граматики – це аналітичне утворення.

Український дослідник М.О. Вінтонів (1997: 91) до розряду аналітичних утворень зараховує дієслівні присудки у формі майбутнього часу, утворені за допомогою слова *бути*, а фразеологізми, на його думку, є ізолюваними, лексично непроникними. О.І. Смирницький вважав, що аналітична форма має вступати у певні зв'язки й взаємодію з синтетичною. Тільки тоді можна говорити про її реальність, оскільки вона існує у мові не для заповнення лексичних лакун, а як один із засобів реалізації граматичного значення, синонімічний синтетичній формі. Тобто аналітичні дієслівні форми входять до словозмінної парадигми дієслова. Щодо аналітичних іменних утворень, то вони виступають синонімічними засобами до дієслівних форм (детальніше див. Смирницький 1956).

К.Г. Городенська (1999: 11), досліджуючи співвідношення синтетичних і аналітичних граматичних форм, зауважує, що при кваліфікації аналітичних форм важливим є виділення вторинних синтаксичних функцій основних чотирьох частин мови, тобто дослідження синтаксичної деривації. Так, присудок детермінує підмет щодо часу, способу, особи, тому основним способом вираження предиката завжди буде дієслово, якому властиві ці категорійні граматичні ознаки. Іменникова (взагалі іменна) форма можлива у присудковій лише за наявності зв'язки або невласне-зв'язки, що забезпечують необхідне дієслівне оформлення. Отже, вербалізовані іменники “завжди мають аналітичну форму, тому їх ще кваліфікують як аналітичні синтаксич-

ні дієслова” (Вихованець 1988: 87–88). У роботі дотримано погляду українських мовознавців, згідно з яким присудки, виражені дієслівно-іменними описовими зворотами, кваліфіковано як аналітичні форми.

Функціонування у ролі іменного присудка описових зворотів привертало увагу багатьох дослідників, насамперед наголошувалося, що дієслівно-іменникові сполучення є найбільш поширеним різновидом фразеологізованих утворень (Мордвилко 1964: 68). А.П. Мордвилко також виділив конструкції складного типу, у яких іменний компонент репрезентований вільним або стійким сполученням слів: *дати негативну відповідь, виступати у ролі*. До складу таких зворотів входять дієслова з абсолютним значенням, або ці значення є вторинними порівняно зі значеннями, що потребують обов’язкового розкриття за допомогою слів-поширювачів. Між частинами фразеологічного сполучення функції розподілено так само, як і в звичайному складеному іменному присудку: дієслово виражає граматичні категорії особи, часу, способу, виду; а іменний компонент передає смисловий (семантичний) зміст усієї сполуки. Відмінність полягає в тому, що в складеному присудковій іменна частина характеризується двобічним зв’язком – із підметом через зв’язок із зв’язкою. У дієслівно-іменних описових зворотах з синтаксичного погляду іменний компонент є залежним. Він передбачений семантикою дієслова: пор. *бути у курсі, бути у розпачі – надати свободу дій, дати раду* тощо. Отже, саме іменна частина є основним компонентом у реалізації семантики присудка. На доведення цієї думки можна навести приклади, коли дієслівний компонент є спільним для кількох семантично різнопланових, але протилежних, антонімічних чи синонімічних сполучень, відмінність між якими ґрунтується на варіюванні іменників у тій самій формі: або орудного, або знахідного відмінків тощо:

- (2) *На старість йому сиву голову таким соромом син покрив, перед усіма людьми і його і весь рід ізганьбив!* (Б. Грінченко, I, 57);
- (3) *Невмирущою славою покрили свої імена багато безсмертних синів [нашого] народу* (О. Довженко, 159).

П.О. Лекант (1967: 64) розрізняє такі утворення за ознакою порівняно стійкого характеру фразеологічних. Та сама мовна одиниця втрачає цілісність за умови вилучення з неї або заміни одного компонента:

- (4) *Не сподівався і простий лісоруб Василь Павличко, що його син Дмитро буде зайвим ротом у хаті* (З газети) – *Не сподівався і простий лісоруб Василь Павличко, що його син Дмитро буде добрим ротом у хаті;*
- (5) *Знов офіцер подав команду* (В. Сосюра, I, 251) – *Знов офіцер подав руку.*

У реченнях із фразеологізмом зміна компонента призводить до розпаду всього утворення, оскільки атрибут є основним конструктивним елементом фразеологізму, у реченнях з дієслівно-іменним зворотом – змінила загальне значення висловлювання (*скомандувати – привітатися*).

Фразеологічні утворення, на думку дослідників, є відтворюваними, а дієслівно-іменні описові звороти – побудованими на кожен конкретний випадок (Лекант 1967: 65). Однак компонентом, доданим до звороту у процесі мовлення, може бути лише атрибутивний поширювач. Основна дієслівно-іменна одиниця – готове утворення:

- (6) *Дівчина мала спортивний вигляд* (С. Жадан, 56);
 (7) *Вся його невисока, вузлувата постать мала вигляд дубового оокренка* (О. Черногуз, II, 18).

Крім уже виділених доказів про відмінність фразеологічних і дієслівно-іменних сполучень, П.О. Лекант (1967) виокремив ще одну ознаку: непроникність фразеологізму, тобто фіксований порядок слів-компонентів. Однак аналіз структури описових зворотів засвідчує, що їм також властива чітка упорядкованість: іменниковий компонент займає постпозицію стосовно дієслова:

- (8) *Ота щирість Ваша подає мені надію й на Вашу поміч* (М. Коцюбинський, I, 97);
 (9) *Його стаття носила науково-полемічний характер* (Д. Ткач, 107).

Можна погодитися з тим, що словоформи, які входять до складу дієслівно-іменного звороту, можливі і в інших аналогічних утвореннях із тим самим значенням, але внаслідок набутих синтаксичних особливостей уже безпосередньо у складі звороту словоформа стає ізольованою, зближуючись із простим словом.

Про семантичну першість іменникової форми свідчить ще й те, що саме вона є основним компонентом словосполучення, який зумовлює його валентність:

- (10) *Про штурм Берліна, в якому вони брали вирішальну участь* (С. Жадан, 67).

Являючи собою еквіваленти слів, фразеологічні сполучення подібно до простих слів можуть семантично поширюватися. Ускладнення семантики відбувається за рахунок приєднання до них залежних компонентів, виражених передусім формою прикметника:

- (11) *Тимоха Невкипілій цілковиту має рацію: повернуться фронтовики з війни, одразу наведемо лад* (А. Головка, I, 243);

формою непрямого відмінка іменника, іноді з прийменником:

- (12) *Чотири чоловіки – молоді вчені та інженери – склали екіпаж корабля* (О. Бердник, 257);
 (13) *Ейнштейн і Лобачевський перші стали на шлях руйнування звичних уявлень* (О. Бердник, 259);

формою іменника із залежним прикметником:

- (14) *Хворобливість його вдачі приймала часто несимпатичні форми дрібного егоїзму і навіть жорстокості* (Л. Українка, II, 341);

рідко – інфінітивом:

- (15) *Були латинці дружні люди і воюватись мали хіть* (І. Котляревський, I, 117).

Дієслова в описових зворотах можуть відрізнитися від зв'язки неповнотою парадигми: частина з них не утворює наказового або умовного способу, має обмежені видові відтінки, спосіб їх утворення тощо.

При десемантизації повнозначне дієслово набуває здатності утворювати парадигматичний ряд з іншим дієсловом, наприклад лексема *йти* при трансформації набуває переносних значень і може входити до парадигматичного ряду лексеми *вести*: *робота йде – роботу вести*. Взаємозаміна дієслів зумовлена не зміною референта, а лише зміною формальних граматичних відношень у реченні. Дієслово *мати* у першому значенні вживано “на позначення того, що комусь належить що-небудь, є його власністю; володіти чимось, посідати щось” (СУМ: V, 648).

- (16) *В Скрипчинцях був свій пан, та ще й небагатий; він мав тільки один присілок* (І. Нечуй-Левицький, 187).

У цьому реченні іменникова форма є облігаторною – при перехідному дієслові. У дієслівно-іменному звороті це ж дієслово частково втрачає значення – основний зміст предиката передає іменник:

- (17) *Має намір* [Іван] *викрасти поламаний віз* (Л. Мартович, 23).

Дієслівно-іменні звороти вступають у відношення з однокореновими дієсловами. Ці відношення можуть бути семантично еквівалентними, семантично близькими з тими або тими особливостями значення, семантично не співвідносними, протилежними (Мордвилко 1964: 84–85). Звороти першої групи не мають відмінностей у значенні з відповідним дієсловом:

- (18) *Кружляють, вурчать моторами юнкерси. Вони ще мають змогу сідати на міському іподромі* (О. Гончар, 29) – *Вони ще можуть сідати на міському іподромі;*
- (19) *Чекаю, щоб вона дала дозвіл* (Т. Малярчук, 68) – *Чекаю, щоб вона дозволила;*
- (20) *То не може бути, аби вона кому стояла на заваді* (В. Стефанік, 29) – *То не може бути, аби вона кому заважала.*

Основним критерієм відбору тієї чи тієї словоформи є стилістичні особливості тексту і її відповідність цьому стилю. Так, словосполучення *носити надію [у серці], подати [по]рятунку, подати хліба* актуальні для художнього або розмовного стилів, а лексеми *надіятися, порятувати, нагодувати* – для більш офіційного:

- (21) *А дід Ілько все жде, все жде, надію в серці носить* (Д. Павличко, 211) – *А дід Ілько все жде, все жде, надіється;*
- (22) *Ні один не подав ні рятунку, ні хліба* (Л. Українка, II, 307) – *Ні один не порятував, не нагодував.*

Єдиною перевагою дієслівно-іменного звороту є те, що він може вживатися із атрибутами, розширюючи за їхній рахунок семантику. На це звернув увагу ще Ф.І. Буслаєв (Буслаєв 1959: 310), зазначивши, що у виразах, у яких назва дії поєднана у дієслові й імені, “виявляється можливість означати самий предмет”:

- (23) *У кожній роботі велику вагу має не тільки її зміст, а й те – як той зміст вироблено* (П. Мирний, II, 257).

Такі конструкції можна трансформувати у прості дієслівні присудки із залежним якісним поширювачем:

- (24) *У кожній роботі багато важить не тільки її зміст, а й те – як той зміст вироблено.*

Однак семантична близькість не означає, що дієслово й описовий зворот можна абсолютно ототожнювати.

Другу групу дієслівно-іменних сполучень становлять звороти, що відрізняються за деякими ознаками, маючи попри те певну близькість. Однослівне дієслово цієї групи позначає дію, процес, стан як факт реальної дійсності. Описові звороти можуть суміщати значення якісної характеристики дії, стану з оцінкою:

- (25) *Сама нічого у рот не беру* (П. Мирний, П, 107);
 (26) *Не знав [дід Йосип] письма, а через те нічого не брав у тямки у тих мудрих книжках* (Ю. Бедзик, 17);
 (27) *Ти маєш уявлення про нашу передову? – глухо запитав Черниш* (О. Гончар, 219);

містити вказівку на інтенсивність вияву дії:

- (28) *Білозуб [...] глянув на Крутояра, який теж захоплено, як і всі, бив у долоні* (В. Собко, П, 97) – *Білозуб глянув на Крутояра, який теж захоплено, як і всі, аплодував;*

вказівку початку або закінчення дії чи стану:

- (29) [Ви] *Не журіться й не впадайте в тугу надаремно* (І. Нечуй-Левицький, 127);
 (30) *Він вправ у лють* (Л. Денисенко, 281) тощо.

Іноді семантика однокореневого дієслова не може абсолютно дублювати дієслівно-іменну сполуку. Воно потребує залежного неозначеного займенника:

- (31) *Хіба ще ймення має дика пустка?* (Л. Українка, П, 151) – *Хіба ще якось називається дика пустка?*

До третьої групи малочисельних утворень належать звороти, семантика яких не відповідає семантиці однокореневого дієслова. Так, у конструкціях:

- (32) *Пані Шьвета робила вигляд, що не зауважує голодного хлопця з гуртожитку* (Л. Дереш, 24);
 (33) *Щозими у білому місті транспорт припиняв своє існування* (С. Поваляєва, 18);

- (34) *Я згоден із думкою [...] Дж. Беквіза, котрий входить до складу робочої групи з етичних, юридичних і соціальних аспектів проекту "Геном людини" (З газети)*

трансформація не можлива:

- (35) *Пані Шьвета [виглядала], що не зауважує голодного хлопця з гуртожитку;*
 (36) *Щозими у білому місті транспорт [не існував];*
 (37) *Я згоден із думкою Дж. Беквіза, котрий [складав] робочу групу з етичних, юридичних і соціальних аспектів проекту "Геном людини".*

Семантично невідповідним буде сполучення й у конструкції, у якій зворот можна замінити дієприкметником:

- (38) *Мені сором, [...] що носимо кайдани і стимо під ними спокійно (Л. Українка, II, 255),*

оскільки слово *ув'язнені* не вживане у переносному значенні, а сполучення *носимо кайдани* означає психологічну залежність, пригнобленість.

Можна виділити і четверту групу зворотів, які не мають однослівних дієслівних відповідників:

- (39) *Планована акція напевно носитиме характер єдиної справедливої помсти (К. Калитко, 149);*
 (40) *А сам я брав участь у перформенсах забороненої екологічної організації (Т. Прохасько, 35);*
 (41) *Він має проблеми з навчанням, кілька разів проходив свідком у справах, пов'язаних із дрібним хуліганством (С. Жадан, 192).*

У цьому випадкові дієслівно-іменний зворот передусім заповнює лакуну у лексичній системі. Про це свідчить, зокрема, книжний, нейтральний характер конструкції, її вживаність у тексті незалежно від його стилістичної належності.

Речення з дієслівно-іменними описовими зворотами, крім семантичних компонентів, що реалізують потенційну валентність власне іменної частини синтаксичного утворення, можуть мати у своєму складі й інші елементи, зумовлені формально-синтаксичною структурою висловлювання. Переважно це обставинні елементи:

- (42) *Хотіла – не хотіла бідна Олена, подавала у вечір рушники* (Ю. Федькович, 361);
- (43) *Він лежав якийсь час тихо, потім знову подавав голос* (Г.І. Волинка, 158).

Рідше трапляються випадки, коли поширювачем є облігаторний додаток:

- (44) *Я голос подаю за людськість і людину* (М. Рильський, 36);
- (45) *Марія багатьох жінок навколо себе згуртувала, в усьому подавала приклад* (І. Цюпа, 82).

Описові дієслівно-субстантивні елементи на зразок *мати вигляд, форму, значення; набувати значення, форми, вигляду* тощо є поширеними у науковому й публіцистичному стилях. Для текстів художнього стилю вони є потужним засобом створення враження книжності, офіційності:

- (46) *Космос – це вічна, ніким не створена матеріальна субстанція, що складається з атомів і має внутрішню здатність до руху і розвитку в безконечному просторі* (Г.І. Волинка, 507);
- (47) *Отримані результати брали до уваги лише в тому випадку, коли в контрольних культурах, що не містили вірус, цитодеструктивні зміни були відсутні* (З журналу);
- (48) *Вольфганська метафізика завдавала, на думку Канта, значної шкоди і освітнім наукам* (Г.І. Волинка, 479);
- (49) *Феофан Прокопович (1677–1736) зробив важливий внесок у психолого-педагогічну думку України, а потім і Росії* (Г.І. Волинка, 149);
- (50) *Асоціативна психологія бере свій початок із стародавньої філософії* (Г.І. Волинка, 176).

Отже, з проаналізованого матеріалу можна зробити висновок, що дієслово в описовому звороті зазнає граматикалізації, оскільки воно вже не номінує дію, а допомагає виражати значення іменного компонента. Іменникова словоформа виражає основне предикативне значення, не втрачаючи зв'язку з відмінковою парадигмою і набуваючи водночас нових валентнісних ознак. Подальший науковий пошук може бути спрямований на з'ясування стилістичних можливостей реалізації дієслівно-іменних описових зворотів у текстах різних мовних стилів.

ЛІТЕРАТУРА

- Алефіренко, М.Ф. 2004, Фразеологізм. В кн.: Русанівський, В.М. – Тараненко, О.О. – Зяблюк, М.П. (ред.), *Українська мова: Енциклопедія*. Київ: Вид-во “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана.
- Буслаев, Ф.И. 1959, *Историческая грамматика русского языка*. Москва: Учпедгиз.
- Виноградов, В.В. 1953, Основные типы лексических значений слова. *ВЯ* № 5, 3–29.
- Виноградов, В.В. 1969, О взаимодействии лексико-семантических уровней с грамматическими в структуре языка. В кн.: Виноградов, В.В. (відпов. ред.), *Мысли о современном русском языке*. Москва: Просвещение.
- Вихованець, І.Р. 1988, *Частини мови в семантико-граматичному аспекті*. Київ: Наукова думка.
- Вінтонів, М.О. 1997, Аналіз і аналітизм. В кн.: Загнітко, А.П. (наук. ред.), *Функціонально-комунікативні вияви граматичних одиниць: Збірник наукових праць*. Київ: ІЗМН.
- Городенська, К.Г. 1999, Співвідношення синтетичних й аналітичних форм у контексті дієслівної синтаксичної деривації. В кн.: Артикуца, Н.В. (наук. ред.), *Система і структура східнослов'янських мов: міжжаф. збірник наукових праць*. Київ: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова.
- Гошилик, В.Б. 2006, *Семантико-синтаксична структура речень із предикатними стійкими дієслівно-іменними сполуками в сучасній українській мові*. Автореф. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 “Українська мова”. Івано-Франківськ.
- Коротаяева, М.В. 1991, *Семантика связочных глаголов в структуре предложения*. Автореф. на соискание науч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.01 “Русский язык”. Москва.
- Лекант, П.А. 1967, Описательные глагольно-именные обороты в функции сказуемого. *Ученые записки МОПИ имени Н.К. Крупской: Русский язык, т. 204, вып. 14*. Москва.
- Мордвилко, А.П. 1964, *Очерки по русской фразеологии*. Москва: Просвещение.
- Прокопович, Н.Н. 1969, Об устойчивых словосочетаниях аналитической структуры в русском языке советской эпохи. В кн.: Виноградов, В.В. (відпов. ред.), *Мысли о современном русском языке*. Москва: Просвещение.
- Смирницкий, А.И. 1956, Аналитические формы. *ВЯ* № 2, 41–52.
- Солнцева, Н.В. – Солнцев, В.М. 1965, Анализ и аналитизм. В кн.: Жирмунский, В.М. – Суник, О.П. (відпов. ред.), *Аналитические конструкции в языках различных типов*. Москва–Ленинград: Наука.
- СУМ – *Словник української мови, тт. I–IX*. Київ: Наукова думка, 1970–1980.
- Суник, О.П. 1965, О понятиях «аналитическая форма слова» и «аналитический строй языка». В кн.: Жирмунский, В.М. – Суник, О.П. (відпов. ред.), *Аналитические конструкции в языках различных типов*. Москва–Ленинград: Наука.

ДЖЕРЕЛА

- Андрухович, Ю. *Трициліндровий двигун любові*. Харків: Фоліо, 2008.
- Бедзик, Ю. *Гіпсова лялька: Роман*. Київ: Дніпро, 1989.
- Бердник, О. *Діти Безмежжя*. Київ: Тріада-А, 2004.
- Волинка, Г.І. (ред.), *Вступ до філософії: Історико-філософська пропедевтика. Підручник*. Київ: Вища школа, 1999.
- Головко, А. *Твори в трьох томах, т. I*. Київ: Радянський письменник, 1962.
- Гончар, О. *Собор*. Київ: Дніпро, 1989.
- Грінченко, Б. *Твори в двох томах, т. I*. Київ: Наукова думка, 1990.
- Денисенко, Л. *Помилкові переймання або Життя за розкладом вбивць*. Київ: Нора-Друк, 2007.
- Дереш, Л. *Трициліндровий двигун любові*. Харків: Фоліо, 2008.
- Довженко, О. *Зачарована Десна. Оповідання. Щоденник (1941–1956)*. Київ: Дніпро, 2001.
- Жадан, С. *Anarchy in the UKR*. Харків: Фоліо, 2006.
- 3 газети – *Літературна Україна* № 11, 18 березня 2007.
- 3 журналу – *Мікробіологічний журнал, т. 69, № 6*, 2007.
- Калитко, К. *Містерія: Повість, оповідання*. Київ: Факт, 2006.
- Котляревський, І. *Твори у двох томах, т. I*. Київ: Дніпро, 1969.
- Коцюбинський, М. *Твори в 2-х тт, т. I*. Київ: Наукова думка, 1988.
- Малярчук, Т. *Говорити*. Харків: Фоліо, 2007.
- Мартович, Л. *За межу*. Київ: Наукова думка, 1968.
- Мирний, П. *Зібрання творів у семи томах, т. II*. Київ: Наукова думка, 1968.
- Нечуй-Левицький, І. *Микола Джеря: Повісті, оповідання, нариси*. Київ: Веселка, 1988.
- Павличко, Д. *Ялівець*. Київ: Веселка, 2004.
- Поваляєва, С. *Екзгумація міста*. Львів: Кальварія, 2006.
- Прохасько, Т. *Лексикон таємних знань: Новели*. Львів: Кальварія, 2006.
- Рильський, М. *Лірика*. Київ: Дніпро, 1984.
- Собко, В. *Твори в шести томах, т. II*. Київ: Дніпро, 1979.
- Сосюра, В. *Вибрані твори, т. I*. Київ: Наукова думка, 2000.
- Стефаник, В. *Твори*. Київ: Наукова думка, 1964.
- Ткач, Д. *Шторм і штиль: Роман*. Київ: Веселка, 1978.
- Українка, Л. *Твори у чотирьох томах: т. II*. Київ: Дніпро, 1981.
- Федькович, Ю. *Твори: Повісті, оповідання, казки, драматичні твори, листи*. Київ: Дніпро, 1984.
- Цюпа, І. *Назустріч долі*. Київ: Наукова думка, 1958.
- Чорногуз, О. *Твори в двох томах, т. II*. Київ: Дніпро, 1986.